

ARKEOLOGISK UTREDNING I SKULTUNA

Rapporter från Arkeologikonsult 2024:3735

Arkeologisk utredning etapp 1

Lämning L2002:6095, L2003:4576, L2003:4638, L2003:5168,
L2003:5322, L2003:5418, L2024:1816, L2024:1818

Fastighet Skädduga 4:1, 12:1 och 12:8

Skultuna socken

Västerås kommun

Västmanlands län

Författare Daniel Matsenius

Uppdragsgivare:	Länsstyrelsen i Västmanlands län
Länsstyrelsens diarienummer:	431-1318-2024
Länsstyrelsens beslutsdatum:	2024-03-18
Uppdragsnr i KMR:	202400394
Företagare:	Västerås kommun
Fastighet:	Skädduga 4:1, 12:1 och 12:8
Berörda lämningar, KMR:	L2002:6095, L2003:4576, L2003:4638, L2003:5168, L2003:5322, L2003:5418, L2024:1816, L2024:1818
Typ av undersökning:	Arkeologisk utredning etapp 1
Utförandetid, fältarbete:	24 april 2024
Inmätningssystem:	RTK-GPS
Koordinatsystem:	SWEREF99 TM
Höjdssystem:	RH 2000
Projektledare:	Daniel Matsenius
Rapportansvarig:	Daniel Matsenius
Fältpersonal:	Anders Bornfalk-Back, Daniel Matsenius
Planer och layout:	Ida Söderström
Fynd:	Inga fynd påträffades

ARKEOLOGIKONSULT

Karins väg 5, 194 61 Upplands Väsby
Tel: 08-590 840 41
www.arkeologikonsult.se

Fastighetskartan (Topografi 10 och Fastighetsindelning): ©Lantmäteriet
Drönarbild: Spridningstillstånd Lantmäteriet, ärendenummer LM2024/024696.
Omslagsbild: Översikt över utredningsområdet, som låg direkt utanför den befintliga bebyggelsen.
Alla utpekade objekt framkom på eller kring det impediment som syns i nederkant av bilden.
Foto från sydväst.

Upphovsrätt, där inget annat anges, enligt Creative Commons licens CC BY.
Villkor finns tillgänglig på <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sv>

ARKEOLOGISK UTREDNING I SKULTUNA

Rapporter från Arkeologikonsult 2024:3735

Arkeologisk utredning etapp 1

Lämning L2002:6095, L2003:4576, L2003:4638, L2003:5168,
L2003:5322, L2003:5418, L2024:1816, L2024:1818

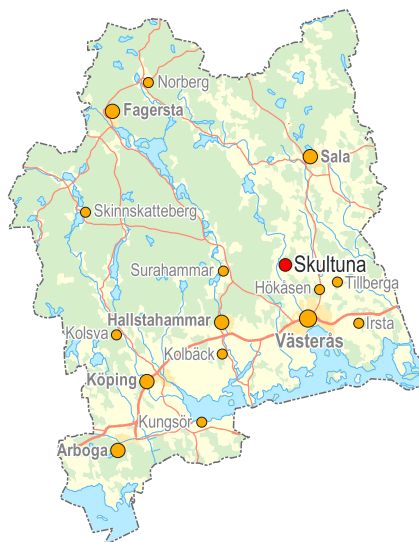
Fastighet Skädduga 4:1, 12:1 och 12:8

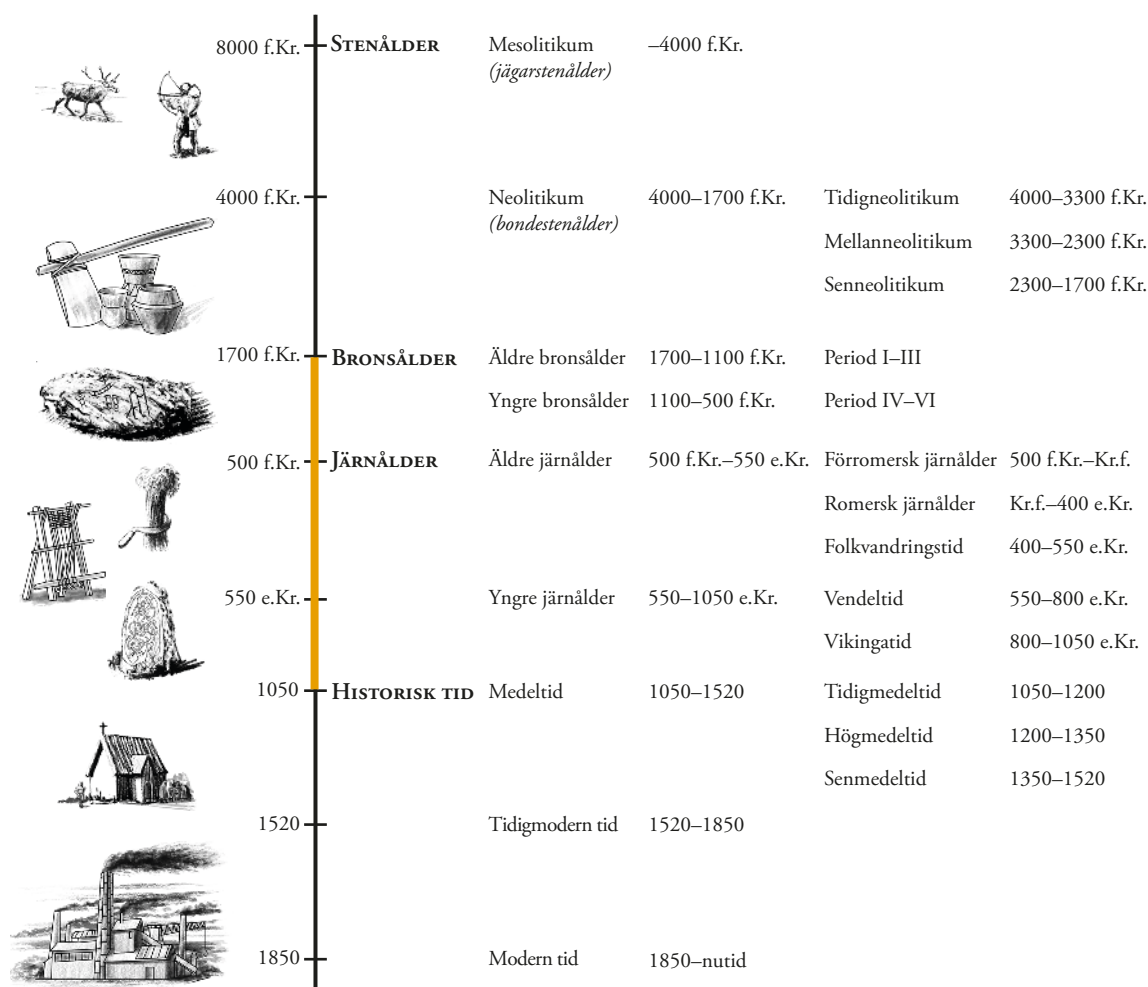
Skultuna socken

Västerås kommun

Västmanlands län

Författare Daniel Matsenius

ANTIKVARISK BEDÖMNING

Antikvarisk bedömning anger hur man enligt kulturmiljölagen (1988:950), och till viss del även skogsvårdslagen (1979:429), bedömt lämningen och dess eventuella lagskydd vid registreringstillfället. Den slutgiltiga bedömningen görs alltid av Länsstyrelsen.

Fornlämning är en lämning som omfattas av skydd enligt kulturmiljölagen. För att en lämning ska kunna bedömas som fornlämning krävs att den tillkommit före 1850, är en lämning efter människors verksamhet under forna tider, som har tillkommit genom äldre tiders bruk och som är varaktigt övergiven. Det är förbjudet att utan tillstånd från Länsstyrelsen rubba, ta bort, gräva ut eller på annat sätt ändra eller skada en fornlämning.

Möjlig fornlämning innebär att man vid registreringstillfället inte kunnat ta ställning till om lämningen är en fornlämning

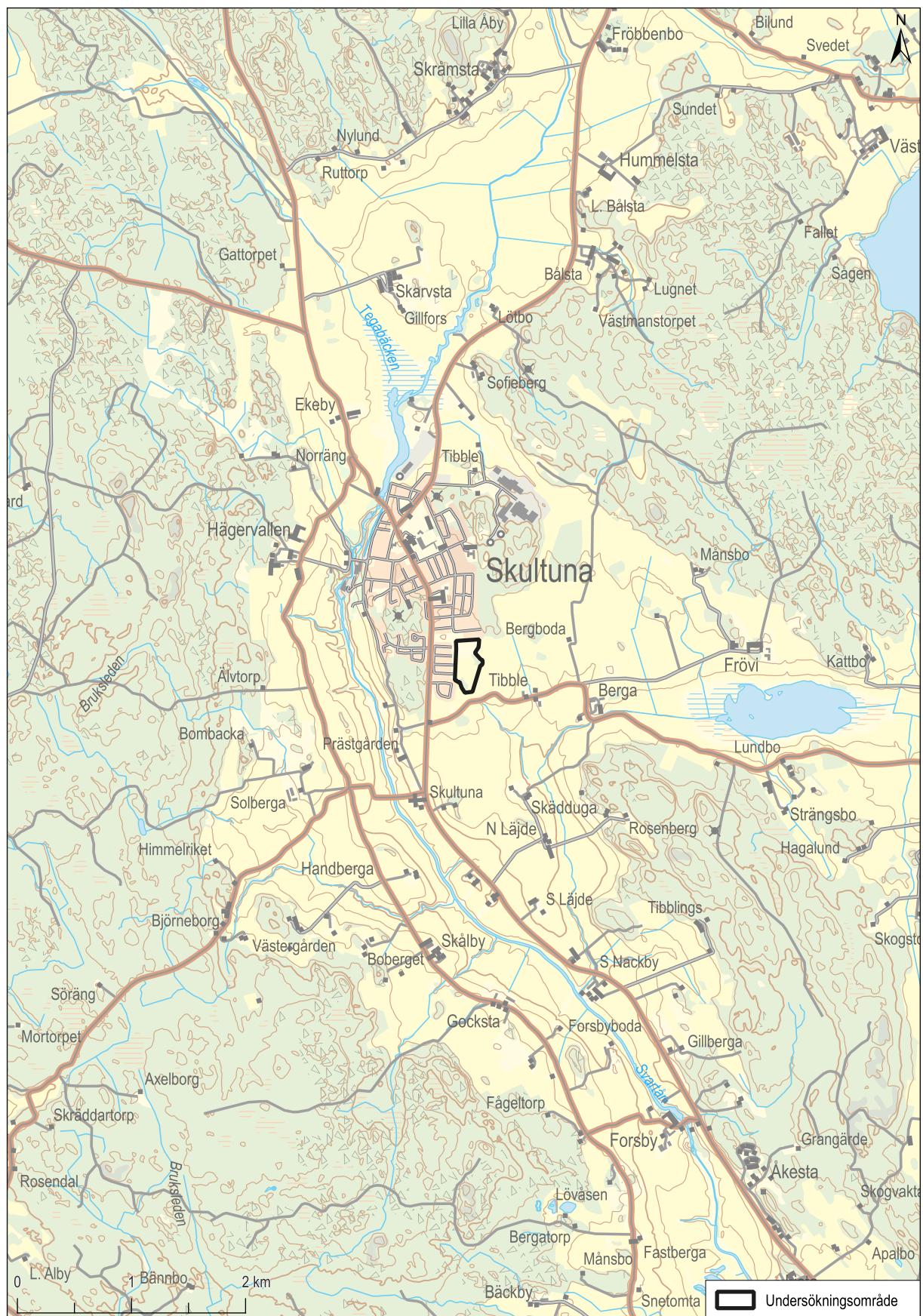
eller inte. Lämningen måste vara bekräftad i fält. Möjlig fornlämning kan även anges för en lämning som har undersökts i samband med en arkeologisk undersökning, men där man inte fastställt lämningens utbredning.

Övrig kulturhistorisk lämning används för kulturhistoriska lämningar som har tillkommit efter 1850, men som ändå anses ha ett antikvariskt värde. Bedömningen används även för vissa lämningar som inte uppvisar fysiska spår, till exempel fyndplats eller plats med tradition.

Ingen antikvarisk bedömning används för lämningar som blivit helt borttagna genom en arkeologisk undersökning eller förstörda. Inget skydd enligt kulturmiljölagen kvarstår. Lämningar som endast är kända via kartmaterial, skriftlig eller muntlig källa och inte har kunnat återfinnas i fält, kan inte heller ha en antikvarisk bedömning.

INNEHÅLL

SAMMANFATTNING.....	7
INLEDNING	7
TOPOGRAFI OCH FORNLÄMNINGSMILJÖ	8
GENOMFÖRANDE	9
RESULTAT	9
Kart- och arkivstudie.....	9
Inventering	10
SLUTSATS	15
REFERENSER	17
Litteratur	17
Digitala källor	17
Kartor	17

Figur 1. Platsen för den arkeologiska utredningen i Skultuna. Mot bakgrund av Topografi 50, skala 1:50 000.

SAMMANFATTNING

I samband med att Västerås kommun arbetar med att ta fram en detaljplan för ett område inom fastigheterna Skädduga 4:1, 12:1 och 12:8 söder om Skultuna i Västerås kommun har Arkeologikonsult på uppdrag av Länsstyrelsen i Västmanlands län genomfört en arkeologisk utredning etapp 1 i området (figur 1). Vid fältinventering påträffades tre objekt i den södra delen av utredningsområdet – ett boplatsläge, en hög och en yta med fossil åkermark.

I Kulturmiljöregistret har två nya lämningar registrerats; *L2024:1816 Hög* med den antikvariska bedömningen möjlig fornlämning samt *L2024:1818 Område med fossil åkermark* med den antikvariska bedömningen övrig kulturhistorisk lämning. Öster om utredningsområdet inventerades även sex sedan tidigare registrerade lämningar. Dessa mättes in med RTK-GPS och dess placering uppdaterades vid behov i Kulturmiljöregistret. Beskrivningarna av lämningarna kontrollerades och uppdaterades.

INLEDNING

Arkeologikonsult har på uppdrag av Länsstyrelsen i Västmanlands län (dnr 431-1318-2024) utfört en arkeologisk utredning etapp 1 inom delar av fastigheterna Skädduga 4:1, 12:1 och 12:8 Västerås kommun (figur 2). Arbetet utfördes i samband med planerad exploatering inom utredningsområdet.

Syftet med utredningen var att ta reda på om tidigare ej kända fornlämningar berördes av det planerade arbetsföretaget. Samt preliminärt avgränsa nyupptäckta fornlämningar och bedöma dess fornlämningsstatus.

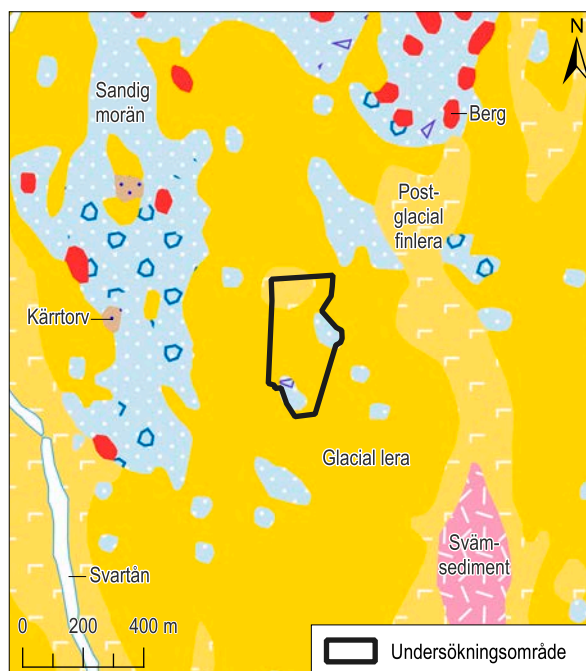
Figur 2. Översikt över utredningsområdet. Foto från sydväst.

TOPOGRAFI OCH FORNLÄMNINGSMILJÖ

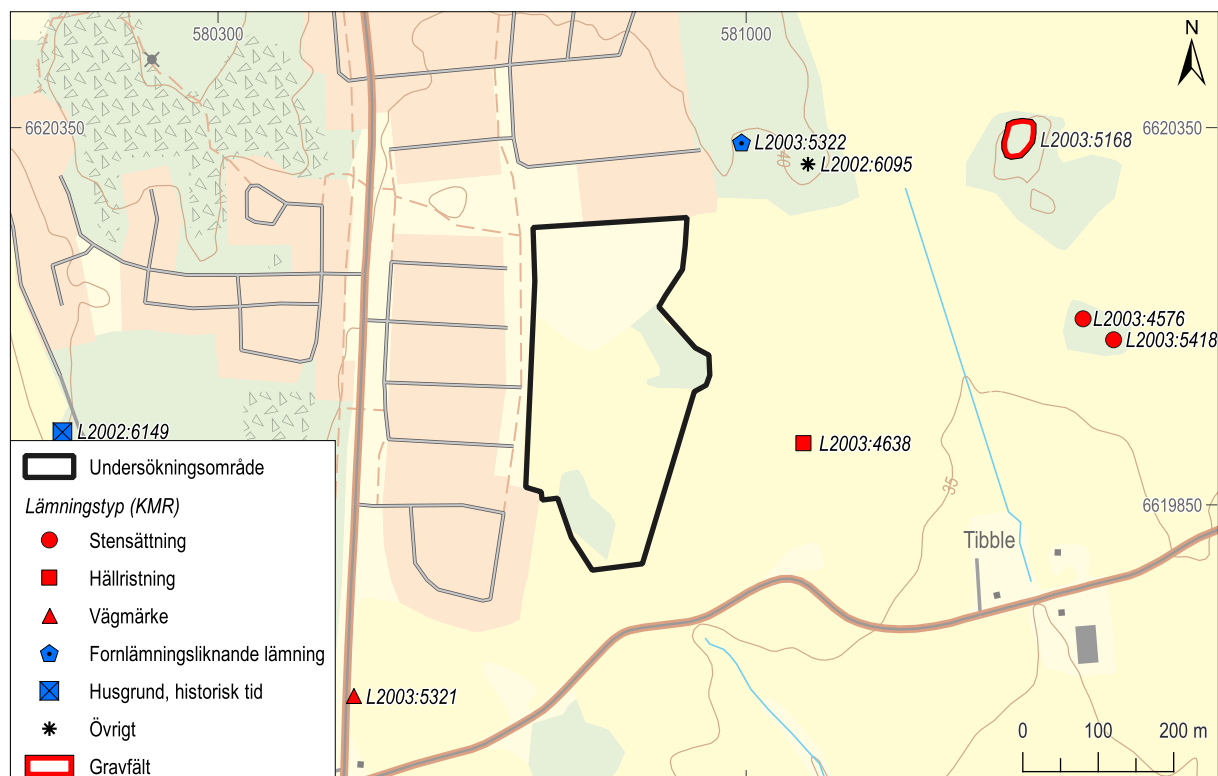
Utredningsområdet var beläget i södra utkanten av Skultuna samhälle. Ytan utgörs idag av åkermark samt två impediment. Åkermarkerna består till stor del av glacial och postglacial lera medan impedimenten utgörs av sandig morän med blockrik yta (figur 3).

Området ligger 36,5–40 meter över havet och blev tillgänglig under yngre stenålder, cirka 3000 f.Kr. (SGU). Närområdet präglas av förhistoriska lämningar i form av skålgropar på block och hållar, ensamliggande stensättningar och gravfält på impediment och boplatslämningar i åkermark. Från historisk tid förekommer flera torplämningar och husgrunder (figur 4). Området har en lång bruksperiod där de förhistoriska lämningarnas tyngdpunkt ligger inom bronsålder – järnålder.

Längs med väg 681 som går mellan Västerås – Skultuna har flera boplatslämningar i åkermark från bronsålder och järnålder undersökts (Egebäck 1995, 2005 & Åhlström 2006).

Figur 3. Jordarterna i utredningsområdets närhet. Mot bakgrund av Jordart grundlager, visningstjänst (WMS) från SGU (CC BY), skala 1:25 000.

Figur 4. Undersökningsområdet med närliggande lämningar enligt Kulturmiljöregistret (KMR). Mot bakgrund av Fastighetskartan, skala 1:10 000.

GENOMFÖRANDE

Utredningen inleddes med en genomgång av historiska kartor inom Rikets allmänna kartverksarkiv, Lantmäteristyrelsen- och Lantmäterimyndighetens arkiv. Samt en genomgång av jordmånen inom och i anslutning till utredningsområdet (SGU). Sedan gjordes en översikt av registrerade lämningar i Kulturmiljöregistret (KMR) och en granskning av tidigare arkeologiska insatser i närområdet. Högupplöst höjddata (Lidar) användes även för att få en ökad förståelse för landskapets utformning.

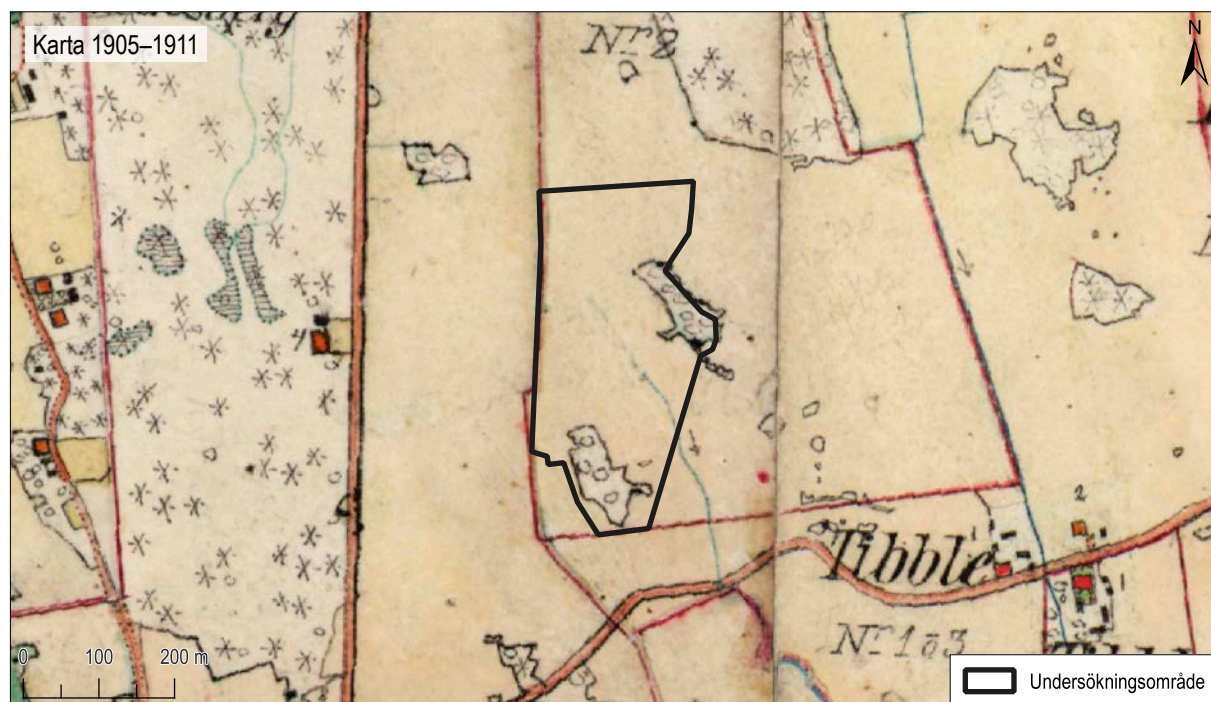
Därefter inventerades hela utredningsområdet i fält för att identifiera lämningar synliga ovan mark och lägen där lämningar skulle kunna finnas under marknivå, till exempel boplatslägen. Utredningsområdet var cirka 8 hektar stort. Även de närmast liggande sedan tidigare kända lämningarna öster om utredningsområdet inventerades för att få en bättre förståelse för områdets fornlämningsmiljö och lämningarnas egenskaper. Beskrivningarna i Kulturmiljöregistret kontrollerades och nya inmätningar gjordes för att kontrollera om dess position i Kulturmiljöregistret var avvikande gentemot dess verkliga läge. Alla påträffade anläggningar inom utredningsområdet beskrevs, fotograferades och mättes in med RTK-GPS.

RESULTAT

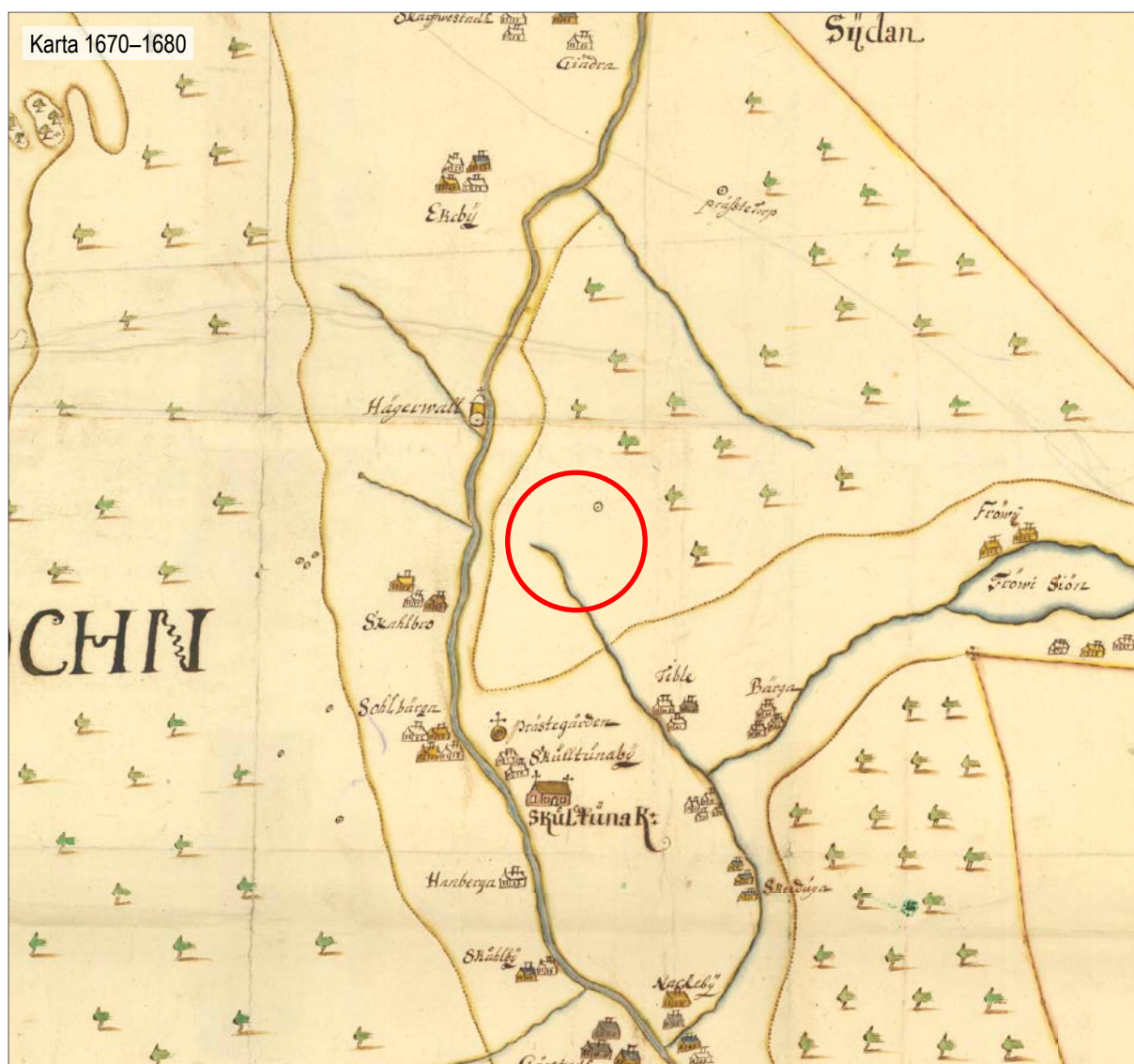
Kart- och arkivstudie

Platsen för utredningsområdet återfinns på härads-ekonomiska kartan från 1905–1911. Utredningsområdet utgjordes då av åkermark med två tillhö-

rande impediment likt idag (figur 5). Den exakta platsen för utredningsområdet har inte spårats i det äldre kartmaterialet men ytan har legat inom åker och betesmark. Kartmaterialet kring Skultuna och utredningsområdet är annars omfattande i och med

Figur 5. Utredningsområdet mot bakgrunden av Häradskartan från 1905–1911. Området låg då i åkermark sydöst om Skultuna. Idag har bebyggelsen vuxit hela vägen fram till utredningsområdet. Skala 1:10 000.

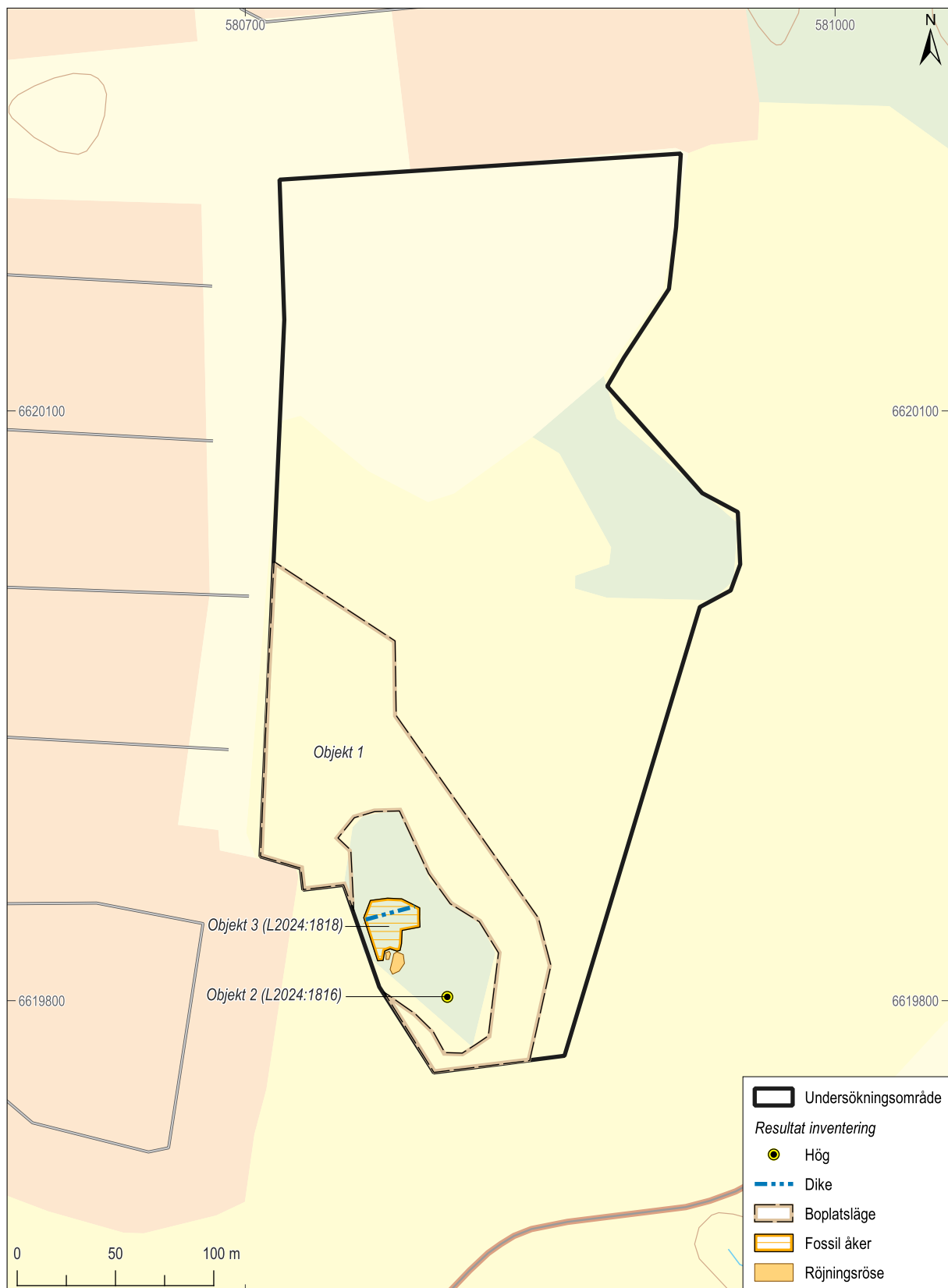
Figur 6. Sockenkarta med okänd ålder, troligen från 1670–1680. Utredningsområdet uppskattade placering baserat på de utmarkerade gårdarna Tibble, Berga och Skällbro samt Skultuna kyrka. Norr är uppåt i bild. Kartan är ej rektifierad.

Skultuna kyrkas medeltida datering och Skultuna mässingsbruk från 1607. Att inga tydliga spår av bebyggelse framkommer inom utredningsområdet trots platsens kartrikedom stärker tesen att området utgjorts av åker och betesmark under lång tid. Detta illustreras på en sockenkarta med okänd ålder. Kartan ska enligt Lantmäteristyrelsens arkiv vara ritad av Johan Hofvenius. Hofvenius var aktiv som Lantmätare i Västmanland mellan 1670–1680 (Riksarkivet). Kartan får därför förmodas vara från den här tiden. Noterbart är att Skultuna mässingsbruk som anlades 1607 inte finns utritat på kartan (figur 6).

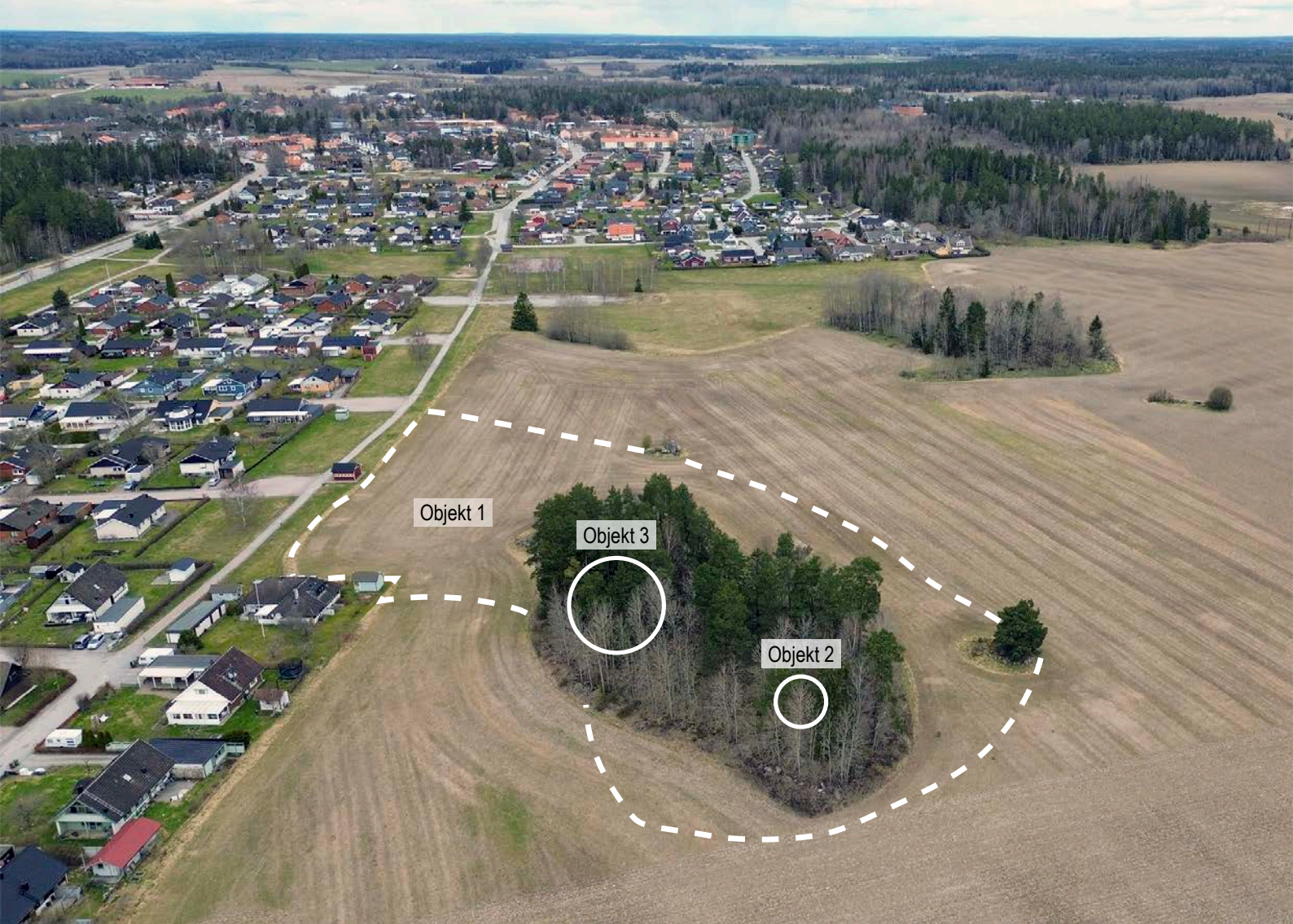
Inventering

Utredningsområde

Inom utredningsområdet påträffades tre objekt, alla inom ytans södra del (figur 7, se även figur 8–11 på kommande sidor). Ett boplatssläge från bronsålder/järnålder, en möjlig fornlämning i form av en hög och en fossil åkeryta. De tre objekten har identifierats genom lämplig terräng, höjd över havet och närhet till andra kända lämningar och i vilken terräng dessa påträffats i.

Figur 7. De tre objekt som framkom vid inventeringen, se även figur 8–11. Mot bakgrund av Fastighetskartan, skala 1:3 000.

Figur 8. Översikt över de tre objekten som framkom vid inventeringen. För beskrivning av respektive objekt se figur 9. Foto från söder.

Objekt	Lämningsstyp	Lämnings-nr (KMR)	Beskrivning av lämning
1	Boplatsläge	-	Möjligt boplatsläge 280 x 100 m (N–S), ca 13 800 m ² (figur 7 och 8). Ytan norr om angränsande impediment består av en flack platå med lätt lutning mot nordnordöst som förhåller sig till 37 och 37,5 meters höjdkurva. Boplatsläget har även dragits ut runt impedimentet eftersom det påträffades en fornlämningsliknande lämning på impedimentet. Inom objektets utbredning bestod undergrunden av lera. Ytan sluttar lätt mot nordöst mot ett mer sankt område. Via Lidardata syns en försänkning i marken här som ansluter till en bäckfåra som rinner söder om utredningsområdet. Även mot norr ansluter försänkningen mot ett större vattenfylld fåra. På 1964 års Ekonomiska karta syns det att bäcken letts om genom en vattenrumma som går genom åkern där det idag fortfarande är sankt. Om bäckfåran under perioder svämmat över har det varit lägligt att bosätta sig på den utpekade höjden.
2	Hög	L2024:1816	Höglignande lämning, oval 6 x 4 m (NÖ–SV) och 0,3–0,4 m hög, något oklar utbredning i norr (figur 7 och 10). Ligger på södra delen av impediment. Begränsas av röjningssten i väst och markfast block i sydväst, ca 1,2 x 1 m. Stenfri yta i sydöst. Mantel minst 0,6 m djup, undergrund ej nådd vid sondning. Ingen sten påträffades vid sondning vilket gör att lämningen bedöms som en möjlig hög och inte stensättning, även om det inte är omöjligt att det rör sig om en stensättning. Registrerad i KMR som L2024:1816, möjlig fornlämning.
3	Fossil åker	L2024:1818	Område med fossil åkermark 38 x 27 (N–S). Stenröjd yta med ett dike i Ö–V riktning (figur 7 och 11). Avgränsat i norr av markfasta block blandat med röjningssten, ca 0,6–1,2 m. Två röjningsrösen i söder av yngre karaktär bestående av stora skarpkantiga och runda stenar i storlek 0,5–1,1 m. Registrerad i KMR som L2024:1818, Område med fossil åkermark L2024:1818 (ÖKL).

Figur 9. Objektsbeskrivning.

Figur 10. Objekt 2 utgörs av en hög med antikvarisk bedömning möjlig fornlämning (L2024:1816). Den ligger på södra delen av ett impediment med utblick över åkermarken. Stenen i bildens nederkant består av röjningssten som avgränsar anläggningen åt norr. Foto från nordväst.

Figur 11. Objekt 3 som utgör en fossil åker, L2024:1818. Till höger i bild syns två tillhörande röjningsrösen. Bakom krönet centralt i bilden ligger objekt 2, den fornlämningsliknande lämningen L2024:1816. Foto från norr.

Lämningar utanför utredningsområdet

Vid fältinventeringen kontrollerades även de sedan tidigare kända lämningarna öster om utredningsområdet (se figur 4). Dessa bestod av:

- Stensättning (L2003:4576)
- Stensättning (L2003:5418)
- Möjlig stensättning registrerad som fornlämningsliknande lämning (L2003:5322)
- Gravfält (L2003:5168)
- Block med tre skålgropar (L2003:4638; figur 12)
- Övrigt kulturhistorisk lämning registrerad som övrigt bestående av ett upplag för tuktade granitblock (L2002:6095)

Den enda avvikelser från de tidigare beskrivningarna var att de tre skålgroparna ej påträffades. Blocket som förmodas innehålla dem var dock 2,5 meter högt och omgärdat av sly vilket ansenligt försvårade eftersökningarna. De går därför inte att utesluta att de faktiskt återfinns på blocket. Beskrivningarna av lämningarna överstämde i övrigt med verkligheten, beskrivningarna i Kulturmiljöregistret renskrevs endast. Alla lämningarna var inprickade manuellt med en differens mellan 4–8 meter. Geometrin för de här lämningarna utanför utredningsområdet uppdaterades i Kulturmiljöregistret utifrån nya inmätningar som gjordes i fält med RTK-GPS.

Undantaget detta var gravfältet L2003:5168 som endast inventerades överskådligt då detta nedprioriterades eftersom lämningen låg cirka 400 meter från utredningsområdet och var betydligt mer omfattande än övriga lämningar. Sedan tidigare var gravfältet inmätt med en polygon. Ingen ny inmätning gjordes därför.

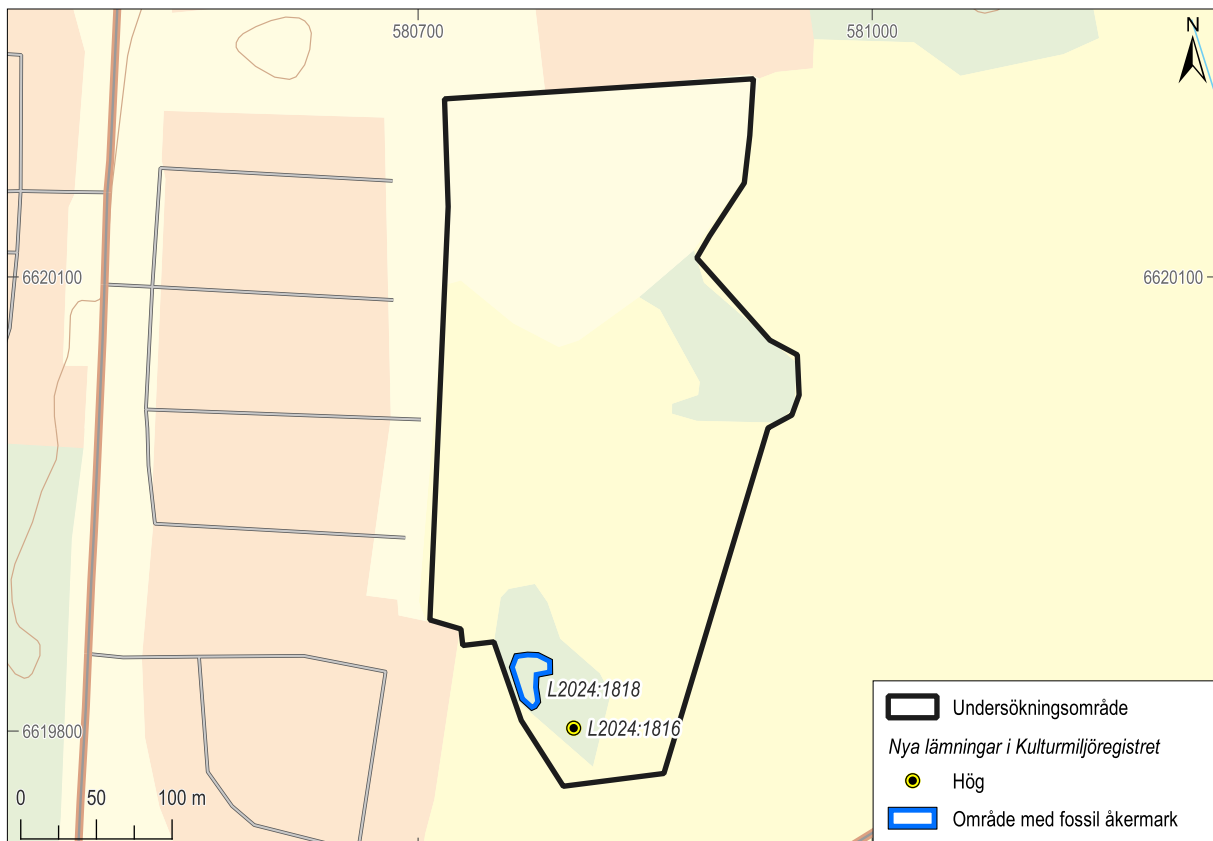
Figur 12. Block med tre förmodade skålgropar L2003:4638. Blocket låg kanten av ett impediment söder om utredningsområdet. De södra av de två impedimenten som låg inom utredningsområdet syns i bakgrunden. Foto från söder.

SLUTSATS

Det möjliga boplatsläget ligger på en avgränsad yta i landskapet och boplatslämningar från både brons- och järnålder har förekommit i samma leriga jordmån relativt nära utredningsområdet (Egebäck 1995, 2005 & Ählström 2006). Inom boplatsläget har ytan norr om den angränsande impedimentet det bästa topografiska läget. I direkt anslutning till

ytan finns inga kända boplatslämningar, dock kan mycket ha försvunnit när bebyggelsen väster om utredningsområdet anlades.

Den fossila åkerns datering har inte gått att avgöra (figur 13 och 14). Den återfinns inte på kartmaterial från 1905–1911 eller 1964. De intilliggande

Figur 13. De nyregistrerade lämningarna i Kulturmiljöregistret (KMR). Mot bakgrund av Fastighetskartan, skala 1:5 000.

Lämnings-nr (KMR)	Lämningstyp	Tidigare antikvarisk bedömning	Ny antikvarisk bedömning	Undersöknings-status	Beskrivning av lämning
L2024:1816	Hög	Okänd	Möjlig fornlämning	Ej undersökt	Högliknande lämning, oval 6x4 m (NÖ–SV) och 0,3–0,4 m h, något oklar utbredning i N. Begränsas av röjsten i V och markfast block i SV, ca 1,2x1 m. Stenfri yta i sydöst. Mantel minst 0,6 m djup.
L2024:1818	Område med fossil åkermark	Okänd	Övrig kulturhistorisk lämning	Ej undersökt	Område med fossil åkermark 38x27 (N–S). Stenröjd yta med ett dike i Ö–V riktning. Avgränsat i N av markfasta block blandat med röjningssten, ca 0,6–1,2 m. Två röjningsrösen i S av yngre karaktär bestående av stora skarpkantiga och runda stenar i strl 0,5–1,1 m.

Figur 14. De två nyregistrerade lämningarna som framkom vid utredningen. För lämningarna läge se figur 13.

röjningsrösenas karaktär med stora stenar antyder att åkern antingen nyttjats mellan 1911 och 1964 då de inte finns något kartmaterial över området; alternativt att den är från andra halvan av 1800-talet.

Högen L2024:1816 kan möjligen utgöras av en hög eller stensättning med tjock jordmantel (se figur 13 och 14). Dess solitära placering mot kanten av ett impediment 38,5 m ö.h talar för en möjlig bronsåldersdatering i form av en ensamliggande stensättning. Avsaknaden av sten försvårar dock tolkningen. En så här pass liten ensamliggande hög från järnåldern är emellertid inte lika vanligt. Dock finns det en sedan tidigare registrerad hög (L2003:4958) cirka 1,4 km

åt sydväst. Högen är 0,6 meter till höjden och ligger centralt på ett impediment omgärdat av åkermark, på impedimentet finns även en registrerad förekomst av skålgropar på ett block, L2003:5024. Annars liknar den nu påträffade lämningen väldigt mycket den också inventera lämningen L2003:5322 som ligger cirka 500 meter åt norr (se figur 4). Denna är registrerad som fornlämnings liknande lämning, tolkad som en möjlig stensättning, alternativt en naturbildning.

Ytan sydöst om anläggningen var stenröjd, om ingrepp görs och det visar sig vara en grav skulle även denna yta kunna vara av intresse för att spåra möjliga aktiviteter kring graven.

REFERENSER

Litteratur

EGEBÄCK, P.E. MFL. 2005. *Rapport. Hus och gravar mellan Rönneby och Skultuna. Lämningar från brons- och järnålder längs med väg 681, Västmanland*. RAÄ dnr 321-811-2006. UV Bergslagen rapport 2005:18.

EGEBÄCK, P-E. 1995. *Rönneby-Skultuna. Arkeologisk utredning. Fjärrvärme och gång- och cykelväg, sträckan Rönneby-Skultuna. Skultuna socken och Västerås stad, Västmanland*. RAÄ dnr 421-2027-1995 (etapp 1). 421-1905-1995 (etapp 2). RAÄ dnr 321-1596-2007. UV Uppsala rapport. Riksantikvarieämbetet, Arkeologiska undersökningar.

ÄHLSTRÖM, J. 2006. *Skerike-Lista. En VA-ledning mellan Rönneby och Åkesta. Förundersökning*. RAÄ 988. *Skerike-Lista 5:4 och Västerås 4:79. Skerike socken. Västmanland. Rapport 2006:37*. RAÄ dnr 321-3488-2006. Kulturmiljövården Mälardalen.

Digitala källor

KULTURMILJÖREGISTRET (KMR)

Riksantikvarieämbetets söktjänst (Fornsök) med alla kända registrerade fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar i Sverige
<https://app.raa.se/open/fornsok/>

RIKSARKIVET

Riddarsynerättsdomar (Riksarkivet i Stockholm/Täby) samt Svea Hovrätt (Riksarkivet i Stockholm/Täby (depå: Marieberg)
Hofvenius, Johan (1600-tal – 1685)
Sökdatum: 2024-04-30

<https://sok.riksarkivet.se/amnesomrade?postid=ArkisRef+SE%2FRA%2F101011054&infosida=amnesomrade-allmant-och-blandat&flik=1&typpe=2&s=Balder>

STATENS GEOLOGISKA UNDERSÖKNINGAR (SGU)
<https://www.sgu.se/>

Kartor

Lantmäteristyrelsens arkiv
Sockenkarta, okänt årtal
Västmanlands län, Skultuna socken
Aktbeteckning: T55-1:2
Lantmätare: Johan Hofvenius

Rikets allmänna kartverks arkiv
Häradsekonomiska kartan 1905–1911
Bladnamn Svanå, 83-16
Rak-id J112-83-16

Häradsekonomiska kartan 1905–1911
Bladnamn Romfartuna, 83-17
Rak-id J112-83-17

Ekonomiska kartan 1964
Bladnamn Skultuna, 11G4H64
Rak-id J133-11G4H64

Rapporter från Arkeologikonsult 2024:3735